

Košice, františkánsky kostol, západná fasáda, reliéf Ukrižovania, celok.
Foto F. Hideg

portálov.⁴⁰ Je to výjav Ukrižovania obdĺžnikového formátu, ktorého pôvodné určenie nepoznáme. Tvar dosky, v gotike výnimočný, poukazuje na dómske reliéfy. Františkánske Ukrižovanie však zobrazuje celú vrcholovú pašiovú scénu, tak ako sa vyvinula v priebehu 14. storočia. Nie však vyrozprávanú v prílišnej šírke, ale zobrazenú celistvo, so všetkými najdôležitejšími postavami. Po pravej strane ukrižovaného je skupina troch Márií, na opačnej strane Ján s Longinusom. Nad obidvoma skupinami sú cez horné brvná krížov (cruces comissa) prehnuté telá lotrov.

Kompozícia je prísne symetrická. Vertikálnu os tvorí Kristovo telo a kríž. Podobne ako na dóme aj tu je kríž rastlinný (lignum vitae), čo je tiež výnimočný a archaický prvok. Symetria bola základom aj dómskeho Ukrižovania. Vo františkánskom reliéfe síce prevláda vertikálny smer (Kristovo telo visí), zatiaľ čo v alžbetinskom hmotnosť Kristovej postavy a kríža túto transcendentálnu líniu brzdí (Kristus

vlastne stojí). Takmer do detailu sa však zhoduje tvarovanie tel obidvoch ukrižovaných: Predimenzovanosť trupu a rúk oproti krátkym nohám. Plytko, ale s dobrou znalosťou anatómie formovaný hrudník, dlhé, paralelne žliabkované ruky. Zhodné je i prilahlé tenké rúško, riasené plytkými záhybmi. Takisto aj typ tváre je rovnaký — ušľachtilý, s pootvorenými ústami, pod trňovou korunou bez pichliačov.

Prvky príbuzné s reliéfom františkánskeho Ukrižovania nachádzame aj na dómskych výjavoch Oplakávania. Predovšetkým rozdelenie plačúcich na mužskú a ženskú skupinu nie je celkom bežné. Častejšie sa Ján umiestňuje k Márii. Zhoduje sa i pohyb Máriinej hlavy a trupu, rytmus a spád jej rozhaleného plášta, postoj a gesto ženy stojacej za ňou. V mužskej skupine je to predovšetkým Jánova postava, pohyb, ktorým dvíha ruku k tvári, mäkké tvarovanie jeho tváre, ale aj ku krížu obrátený Longinus s frontálne postaveným štítom. Františkánskemu reliéfu však celkom chýba úsilie o individualizáciu a naturalizáciu tvárí, také výrazné na dómskej doske na tvárach žoldnierov. Spoločným kompozičným prvkom však je uzavretý krúživý pohyb. Je hlavným komponentom dómskej dosky s Máriou a ženami pod krížom. Vo františkánskom reliéfe prebieha figúrami lotrov a spája ich s postavami umiestnenými pod nimi (do určitej miery sa tak pod krížom osamostatnia dve skupiny). Objavuje sa na záhyboch a lemoch odevov. Sleduje obrys Kristových rúk a vracia sa po brvnách kríža. Tento uzavretý krúživý pohyb však nie je vo františkánskej pašiovej scéne zdôraznený, nevytvára dynamiku; je vnútornou súčasťou celkovej harmonickej a statickej kompozície.

Podobnosti spájajúce dómske dosky s františkánskym Ukrižovaním sú v mnohom veľmi blízke, v niektorých prvkoch však javia značný posun. Vzhľadom na najužšie analógie v tvarovaní postáv a v tvárach obidvoch ukrižovaných je pravdepodobné, že ich autorom je jeden tvorca. Odlišnosti, zdá sa, svedčia o tom, že autor riešil rovnaký tvorivý problém v určitom posune. Jeho vlastným (a vlastnoručným) dielom bolo pravdepodobne františkánske Ukrižovanie i dómska doska s postavou Krista na kríži. Pre obidve skupiny alžbetinského Oplakávania azda mohol tento kamenár vytvoriť základné rozvrhnutie, podriadené však princípom celkovej koncepcie.

Odklon od malebno-lyrického výrazu, harmonickej a vyváženosti kompozície Ukrižovania rehoľného